

**Daniela Hăisan, *Proza lui Edgar Allan Poe în limba română*,
Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2014, 420 p.**

Apărut în anul 2014 la editura clujeană Casa Cărții de Știință, volumul intitulat *Proza lui Edgar Allan Poe în limba română*, având-o ca autoare pe Daniela Hăisan, lector universitar doctor la Departamentul de Limbi și Literaturi Străine al Facultății de Litere și Științe ale Comunicării din Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, reprezintă, după cum îl definește prof. univ. dr. Muguraș Constantinescu, prefațatoarea volumului, „fructul a opt ani de muncă riguroasă, sistematică, pasionată, care conduce firesc spre o interpretare originală, așa cum se întâmplă în cazul cercetătorilor cu vocație”.

Structurată în șapte capitole, cărora li se adaugă cinci secțiuni „tehnice” („Introducere”, „Concluzii”, „Corpus”, „Bibliografie” și un rezumat în limba engleză), această „carte de istorie și critică a traducerii lui Poe” reia – restructurând-o și amplificând-o – teza de doctorat cu același titlu, elaborată sub îndrumarea lingvistului ieșean Ioan Oprea. Analizând, în „Postfață”, titlul, cel de al doilea referent științific, prof. univ. dr. Liviu Cotrău, scrie: „Titlul, de o dezarmantă candoare, nu prevestește cine știe ce dificultăți de lectură. Curând însă cititorul de rând e nevoit probabil să-și ia cu el la drum DEX-ul [...]. Studiul de față pare într-adevăr destinat specialiștilor, colegilor de breaslă. În mare măsură așa și este. [...] Dar [...] chiar și cititorul de rând va găsi deseori prilej de mulțumire. [...] autoarea scrie simplu, dezinvolt și cu șarm, pigmentându-și povestea cu varii anecdote.”

Un șarm datorat, am adăuga noi, nu doar anecdotelor, ci și jocurilor de cuvinte – inerente, poate, oricărei analize a scriiturii lui Poe. Este suficient să cităm, în acest sens, doar câteva titluri de capitole și de subcapitole: „P(r)oză și stil”, „Aspecte (meta)lingvistice”, „De la plurilingvism la (pseudo-)dialecte”, „Specificitatea literaturii (traduse) pentru copii”, „Tipologia greșelilor de traducere. (De)compensări”. Dincolo de utilitatea lor practică, de a oferi un plus de concizie exprimării, astfel de formulări au, în același timp, rolul – indiscutabil și infailibil – de a capta atenția cititorului, a cărui curiozitate este, de altfel, răsplătită pe deplin atunci când, din subcapitolul „I.4. P(r)oză și stil”, află că „În decursul timpului s-au conturat aparent doar căi extrem(ist)e de a califica stilul lui Poe ca prozator” sau când, din „Capitolul IV. Aspecte (meta)lingvistice”, află că „Poe satirizează lexicul sofisticat și pre(ten)țios tocmai prin folosirea lui în exces”. Și lista ar putea continua – spre desfătarea nu numai a specialiștilor, ci și a cititorilor „de rând” amatori de astfel de formulări inedite.

O lectură temeinică a studiului Danielei Hăisan trebuie să înceapă însă (cel puțin) de la pagina 17; în „Introducere” autoarea enunță stadiul cercetării temei, făcând cuvenita trecere în revistă a receptării operei poești în România și pe plan

european, atât prin traduceri, cât și prin exegeze. Urmează delimitarea obiectului cercetării („operele poești în proză traduse în limba română”), a corpusului („totalitatea operelor în proză ale lui Poe”) și a principalelor surse, precum și a bazei metodologice a lucrării, a metodelor de lucru concrete utilizate și a obiectivelor propuse: „verificarea ipotezei re-traducerii [...] și urmărirea felului în care factorul timp acționează asupra traducerilor”.

Purtând titlul „Cadrul teoretic al lucrării”, capitolul I se înscrie pe aceeași linie a precizărilor pe care cititorii le vor găsi utile în a înțelege cum se cuvine demersul științific propriu-zis. „În cele ce urmează, vom trece versiunile românești ale prozei lui Poe prin «filtrul» unora dintre cele mai comune «clisee» traductologice, nu cu scopul de a le demonta sau invalida pe acestea din urmă, ci mai curând pentru a le descoperi pe primele în ceea ce au mai caracteristic” – își propune autoarea, pentru ca mai apoi, în subcapitolul „I.1. Către un model teoretic”, să admită că „aplicarea unui model teoretic unic și atotcuprinzător a fost practic imposibilă”. Subcapitolul I.2. este dedicat conceptului de „re-traducere”, în timp ce subcapitolul I.3. vorbește, pornind de la liniile directoare trasate de romancierul și criticul literar David Lodge și de traducătorul și poetul Burton Raffel, despre „Specificul traducerii prozei”.

Capitolul al doilea, „Traducerile din secolul al XIX-lea, pornind de la versiuni în franceză (Baudelaire)”, își propune să stabilească importanța primelor traduceri în limba română ale operelor lui Poe, traduceri realizate prin intermediari francezi și având, tocmai de aceea, consecințe „de ordin lingvistic, dar și ideologic”, însă fiind martore, în egală măsură, și ale stadiului de dezvoltare atins de limba română literară înainte de anul 1900. Considerate, tocmai de aceea, din perspectiva secolului al XXI-lea, „nesatisfăcătoare, perimate”, aceste traduceri au avut însă menirea de a deschide apetitul românilor pentru literatura poescă – sau de tip poesc.

Trecerea în revistă a „contextului influenței franceze” asupra culturii române este urmată de o clasificare a traducerilor realizate în secolul al XIX-lea și de o evaluare a „impulsului maioreșcian”, pentru ca în subcapitolele II.4. și II.5. să se ajungă la „Primele traduceri din Poe în Franța. Baudelaire și «Edgarpo»”, respectiv la „Primele traduceri din Poe în România”. Un subcapitol aparte, intitulat „Poe și Caragiale”, este dedicat atât celor cinci narațiuni poești traduse de I. L. Caragiale după Baudelaire, cât și – nu în ultimul rând – influenței exercitate de lecturile din Poe asupra dramaturgului și nuvelistului român.

Studiul continuă, în mod firesc, cu capitolul intitulat „Principalele versiuni ale traducerilor din proza lui Poe în secolul al XX-lea și al XXI-lea. Interludiu”. Un prim subcapitol oferă „Prezentarea și delimitarea corpusului”, realizată în format tabelar – un format, de altfel, agreat și utilizat sistematic de către autoare – începând cu traduceri publicate, în anul 1904, în periodicele *Țara* și *Tribuna poporului* și încheind cu cea de a doua ediție, revizuită, a volumului *Masca Morții Roșii. Schițe, nuvele, povestiri. 1831-1842* (Polirom, 2012), cuprinzând traduceri din limba engleză, un studiu introductiv, note și comentarii de Liviu Cotrău.

Deosebit de interesante ni se par subcapitolele „III.2. Aspecte tipografice și de punctuație”, „III.3. Sintaxa: Parataxă, Hipotaxă” și „III.4. Titlurile în traducere”, motivate de observații cum ar fi: „În linii mari, versiunile în limba română ale textelor poești în proză tind să rearanjeze textul”, „Nu de puține ori, Poe lasă deoparte paralelismele și arhitecturile lineare în favoarea unei sintaxe complicate, labirintice”, respectiv, „Titlurile poești sunt destul de previzibile nu numai din punct de vedere lexicometric, ci și semantic”; cum însă „previzibil” nu înseamnă neapărat și „imediat traducibil”, în subcapitolul III.4. sunt discutate pe larg și cele paisprezece titluri traduse diferit de către traducători diferiți, precum și cele trei titluri care au suferit modificări de la o ediție la alta a aceluiași traducerii.

Capitolul al patrulea și – de departe – cel mai amplu al studiului este dedicat unei serii de așa-numite „aspecte (meta)lingvistice”: cuvinte compuse, cuvinte inventate, arhaisme, onomastică, toponime și alte nume proprii, jocuri de cuvinte, plurilingvism și (pseudo-)dialecte, jargon marinăresc, terminologie zoologică, botanică, medicală, tehnică, muzicală și culinar-filozofică [sic]. Toate aceste particularități stilistice ale „vocabularului prolix al prozei lui Poe” sunt sistematizate în trei „direcții principale”: utilizarea, pe de o parte, a neologismelor „polisilabice, deci livrești, sau chiar bombastice” și, pe de altă parte, a unor forme arhaice; inserarea unor termeni, sintagme ori replici în limba franceză (dar și, după cum se precizează și exemplifică ulterior, în latină, germană, greacă, ebraică, persană, turcă, italiană, spaniolă și olandeză); și utilizarea unui lexic specializat, tehnic sau științific.

Un studiu de caz interesant îl reprezintă subcapitolul „IV.7.1. *The Gold-Bug*. Codul lingvistic non-standard”, în care autoarea revine asupra povestirii *The Gold-Bug* (*Cărbușul de aur / Scarabeul de aur*); mai precis, asupra idiomului personajului Jupiter, care vorbește „în Gullah, un dialect creol autentic, al negrilor din Carolina de Sud și Georgia”, dialect care creează dificultăți oricărui traducător: atât lui Charles Baudelaire, a cărui opțiune a fost de a nu apela deloc la „forme non-standard ale limbii franceze”, cât și românilor Ion Vinea, Agop Bezerian, Carina Filatov, Dan Starcu și Liviu Cotrău, ale căror soluții Daniela Hăisan le exemplifică și le comentează pe larg. Studiul de caz continuă în subcapitolul „IV.7.1.1. Codul intersemiotic”, în care autoarea explorează „Adevărata încercare la care *The Gold-Bug* îl supune pe traducător” – și anume, „nu [...] atât subdialectul lui Jupiter cât mai ales cifra bazat pe substituție polifonică pe care Legrand îl decodează și cu ajutorul căruia găsește o comoară”.

Structurat fiind în nu mai puțin de douăzeci și trei de subcapitole, capitolul al cincilea, intitulat „Traducere și intensificare”, urmărește soluțiile la care au recurs traducătorii români pentru a reda modalitățile de „intensificare” sau „accentuare” folosite cu generozitate de Poe: caracterele italice, superlativele, anumite adverbe, inversiunea ca efect stilistic (în ceea ce privește: adjectivele postpuse, adverbele și locuțiunile adverbiale în poziție inițială, circumstanțialele condiționale, tematizările, interogațiile și negațiile), repetiția cu funcție intensivă (cu subcategoriile: repetiția sonoră, epizeuxisul și diacopa, isocolonul, tricolonul și tricolonul crescens,

poliptotonul, complementele interne, anafora, polisindetonul, anadiploza și epanalepsa, repetiția semantică, repetiția subiectului, repetiția de idei și diverse paralelisme) și litota ca mijloc „paradoxal” de intensificare.

Penultimul capitol, „Traduceri pentru copii”, îl prezintă pe E. A. Poe în calitate de autor de literatură pentru copii, calitate „oarecum surprinzătoare având în vedere faptul că Poe este (re)cunoscut mai ales ca autor de povești « de groază »”. Dacă în Rusia și în Spania prozatorul american „a fost receptat de la început ca autor pentru copii”, în România și în Republica Moldova primele traduceri din proza poetică dedicate copiilor au fost publicate abia în 2003, respectiv 2004. Autoarea reține, pentru perioada 2003-2009, un total de opt ediții, dintre care patru sunt monolingve, trei sunt bilingve, iar cea mai recentă reprezintă o culegere de adaptări. În orice caz, „Analiza comparativă a povestirilor lui Poe traduse în limba română în ediții cu caracter general și în ediții pentru copii / uz școlar duce la concluzia că diferențele dintre aceste două categorii nu constau în « legile » care derivă din specificitatea literaturii pentru copii”.

Cel de al șaptelea și ultimul capitol al studiului este intitulat „Marginalia”, întrucât, după cum se precizează în „Introducere”, „reunește unele observații legate de subiecte disparate” – însă, am adăuga noi, cu atât mai interesante. Astfel, primul subcapitol, „Traducerea textului filozofic”, este dedicat ediției bilingve *Eureka: A Prose Poem. An Essay on the Material and Spiritual Universe / Eureka: Poem în proză. Eșeu despre universul material și spiritual* (2005). „Poemul” anticipează găurile negre, teoria Big Bang, sistemele planetare extrasolare și structura atomului, punând bazele „unui alt mod de expresie artistică la care a contribuit Poe: ficțiunea științifică”. Premisa celui de al doilea subcapitol, „Traducerea în limba română ca text literar. Către o abordare monolingvă”, o reprezintă constatarea că „Între diferitele versiuni de traducere a prozei poetice există uneori un decalaj calitativ atât de mare, încât, după o amplă analiză comparativă, pare potrivit un odihnitor și concluziv popas asupra textelor traduse, izolate de original, pentru o nouă evaluare a valorii lor literare” – evaluare realizată pe baza a două fragmente din *Prăbușirea casei Usher* și a unui fragment din *Pisica neagră*. Subcapitolul intitulat „Specificitatea unor structuri ale limbii engleze și rezistența la traducere” prezintă dificultățile – de ordin atât subiectiv, cât și obiectiv – întâmpinate de traducători: „Dacă dificultățile subiective sunt mai dificil de reperat și ierarhizat, dintre cele obiective, textul poetic în proză prezintă mai ales [dificultăți] lingvistice și textuale”, printre care se numără verbele modale și „verbele frazale [...], numele proprii, idiomatisme sau referințele istorice sau literare” etc. Subcapitolul „Tipologia greșelilor de traducere. (De)compensări” sistematizează principalele erori de traducere remarcate de către cercetătoare, pe corpusul studiat, la nivel lexical, morfologic, pragmatico-lingvistic, conotativ și textual – căror li se adaugă „greșeli[le] de redactare”, „modificarea dimensiunii originalului”, „erorile de interpretare” a sintaxei ori a sensului și „negăsirea tonului potrivit”. O sistematizare oferă și subcapitolul următor, „Tipologia traducerilor și a traducătorilor”, în care este vorba, pe de o parte, despre „traduceri-introducere

cu subforma: traducere-adaptare”, „traduceri erudite / exegetice”, „traduceri pentru copii”, „traduceri interne”, „traduceri reparatorii”, „mari traduceri”, „traduceri clasice” și „traduceri perisabile”, iar pe de altă parte, despre traducătorii români ai prozei lui Poe, printre care s-au numărat „autori de literatură originală; [...] poeții-traducători și traducătorii-poeți din secolul al XX-lea [...], traducătorii anonimi, sau ocazionali, [...] profesori, cadre universitare, exegeți etc.”. Cel de al șaselea subcapitol, „Importanța paratextului”, se constituie într-o apologie pentru „Nota, glosa sau comentariul inserat în text sau într-un studiu introductiv”, considerate (și demonstrate) de autoare a fi deosebit de utile „în cazul unui autor ca Poe, care se așteaptă ca cititorii săi să știe franceză, filosofie, literatură, și să înțeleagă textele în alte limbi sau aluziile la alte opere”.

Una dintre concluziile acestui „extraordinar studiu” al Danielei Hăisan – cum îl caracterizează profesorul și traducătorul Liviu Cotrău – este că, deși „fiecare traducător recurge la resursele proprii de inventivitate lingvistică pentru a ieși din impasul în care îi aduce, nu de puține ori, transferul prozei lui Poe în limba română, se poate afirma că, în linii mari, au fost atenuate multe din posibilele pierderi”; iar aceasta, nu în ultimul rând, pentru că „scriitura lui Poe este traducibilă într-o măsură mai mare decât a multor autori”.

Cu toate acestea – după cum a avut cercetătoarea prilejul să constate în răstimpul petrecut analizând și comparând, cu migală și pasiune, numeroasele traduceri ale prozei poești publicate în România (vezi cele treizeci și cinci de titluri cuprinse în lista intitulată „Corpus Poe în limba română”) – „calitatea, consecvența și acuratețea traducerilor românești diferă mult de la una la alta”; ceea ce era, de altfel, de așteptat – chiar dacă nu și de dorit.

Ierarhizarea care transpare, de altfel, din secțiunea dedicată „concluziilor” îl plasează la vârf pe poetul Ion Vinea, ale cărui traduceri, deși „pot părea arhaice pe alocuri pentru că poartă marca palpabilă a unei epoci, și-au dobândit o existență aproape independentă de textul-sursă”, putând fi asociate cu „ideea de *grande traduction*, promovată de Antoine Berman” și având așadar, „față de celelalte din corpusul propus, statutul de arhitext, de arhitraducere”. Dacă pe același plan s-ar putea situa și traducerile semnate de Liviu Cotrău, care, „mai « proaspete » [fiind], urmează să-și testeze excelența în timp”, la polul opus se găsesc „traducerile din ultimii ani (cu excepția celor semnate de sau editate de Liviu Cotrău și, parțial, de către Laura Poantă) [...] simple reproduceri, ușor perisabile; impersonale, monodice”.

De altfel, prin pertinentele ierarhizări, interpretări, critici și judecăți de valoare pe care le oferă pe parcursul celor aproape patru sute de pagini, cartea Danielei Hăisan poate – și trebuie – să rețină atenția oricărui cititor, fie el traducător sau prozator, profesor sau critic literar, ori, dimpotrivă, „simplu” consumator de literatură de calitate.

Ioana ROSTOȘ

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România

**Sabina Fînaru, *Poeți romantici*,
Editura Universității Naționale din Cernăuți, 2015, 215 p.**

Agitați de *un prezent* care înghite și viitorul, ahtiați după noul pe care ni-l asumăm de foarte multe ori fără discernământ, fără a-i prevedea consecințele, disprețuim trecutul prin uitare, prin privire superficială sau chiar desconsiderare. Conștiința noastră, conștiința de sine, individuală și colectivă, adoarme pe nesimțite, ori sub vraja ignoranței, ori sub aceea a complexului de superioritate născut de sentimentul apartenenței la *acest prezent*. Astfel, uităm cât datorăm „prezenturilor” alunecate în trecut pentru *cum* și *unde* suntem azi.

În mod salvator însă, repetabile retrospectiv asupra unor momente cruciale din istoria culturii noastre naționale vin să ne trezească conștiința din somnul indolenței, al autosuficienței... O astfel de provocare este și cartea Sabinei Fînaru, *Poeți romantici*, publicată la Universitatea națională din Cernăuți în 2015. Titlul, insinuând sugestia de discreție, de oarecare indeterminare, este contrazis de rigurozitatea, minuțiozitatea, concizia, densitatea și complexitatea conținutului cărții. Într-un demers discursiv profesoral, autoarea instruește, seduce, călăuzește cititorul, oferindu-i repere esențiale pentru formarea unei viziuni complexe, reîntregite a ceea ce reprezintă romantismul, european și românesc, ca mentalitate, ca „anumită configurație a spiritului uman” și ca grupare literară „determinată istoric”, cu o doctrină estetică, un conținut tematic și forme de expresie specifice.

Vădind implicite obiective didactice, studiul cuprinde, în prima parte, o privire de sinteză (densă și complexă), susținută de apelul la autori de prestigiu, asupra perspectivelor din care a fost abordat fenomenul romantismului, confruntând opinii antagonice sau complementare, clarificând și îndrumând cititorul, inclusiv prin bogatele note de subsol care vin să inițieze, să completeze și să incite la cercetarea unei bibliografii cât mai cuprinzătoare. Punând în oglindă perspectiva „unificatoare” a lui René Wellek cu cea nuanțată a lui Paul Cornea, care relevă dimensiunea „proteiformă” a accepțiunii curentului, în diversele lui variante istorice și naționale, autoarea se rialiază perspectivei „istorice” și „contextualiste”, adoptată de Virgil Nemoianu și Nicolae Manolescu, justificată de argumentul că „abordarea istorică a dinamicii perioadei” reprezintă cea mai eficientă metodă pentru a evidenția „vastele rețele de legături, tiparele și corespondențele de pe întreg continentul”, „care să privească literatura ca parte a unei entități existențiale și culturale mai vaste (...)” (p. 14).

Ca urmare, autoarea face referiri stăruitoare la contextul istoric – european și național – relevând complexitatea momentului istoric, în care înlănțuirea unor evenimente internaționale și naționale a declanșat procesul de *europenizare* a Țărilor române și a pregătit germenii afirmării romantismului, convingând astfel că romantismul nu este doar o mișcare literară, ci una din

formele acestui proces de europenizare. Menținând o raportare permanentă la contextul istoric, politic, cultural european, sprijinită de o documentare riguroasă, autoarea prezintă, cu un remarcabil simț al detaliului, condițiile specifice ale apariției în spațiul românesc a elementelor preromantice și romantice, și, alăturându-se opiniei lui Nemoianu (și Manolescu), concluzionează că romantismul românesc, asemenea aceluia din celelalte țări europene, „se sincronizează cu al doilea val romantic”, care s-a propagat din cele trei țări importante (Anglia, Germania, Franța) ca *Biedermeier Romanticism*, „în care nu a existat radicalism ideologic, iar estetica neo-clasică iluministă și cea romantică au coexistat” (p. 17).

Cu aceeași migală cu care și-a obișnuit cititorul, autoarea prezintă succint, dar cuprinzător, evenimentele politice, sociale și culturale premergătoare, începuturile, notele specifice afirmării romantismului românesc pentru fiecare etapă, scriitorii reprezentativi, contribuția celor două generații, una – luministă, munteană, cealaltă – revoluționară, moldoveană, care „stau la baza pașoptismului românesc”, caracteristicile principale ale activității acestei perioade, cu eclectismul ei estetic, coexistența formelor literare preromantice, realiste și neoclasice etc.; de asemenea, sunt precizate aici cauzele prelungirii romantismului românesc. Un spațiu deosebit este acordat *pașoptismului* („generația propriu-zis romantică”, „răspântie decisivă în dezvoltarea culturii românești”, citându-l pe P. Cornea), începând cu definirea conceptului, natura mișcării, afirmarea „conștiinței de sine” la *Dacia literară* (apoi la *Propășirea*), rolul lui Kogălniceanu, importanța programului „Introducției”, cu toate punctele sale, prezentarea minuțioasă a conținutului revistei *Dacia literară*, adăugarea unor informații noi în legătură cu încercări anterioare apariției cunoscutei reviste, și încheind cu precizări privind sensurile conceptelor de „romantic” și „romantism” și cu menționarea contribuției romantismului privind statutul și importanța poetului în lume, impunerea noului concept de poezie, revelarea puterii creatoare a imaginației, intensificarea expresivității limbajului.

Cele doar treizeci de pagini ale capitolului introductiv vădese un conținut informațional atât de dens, de complex, cu tendință atotcuprinzătoare, dar de apreciazabilă concizie, încât i se poate recunoaște valoarea de *compendiu*.

Partea a doua a studiului, cea mai întinsă, oferă o prezentare, care dezvăluie aceeași propensiune spre atotcuprindere, a patru personalități literare ale perioadei romantice de până la Eminescu, personalități ce aparțin „epocii eroice”, aceea a spiritelor enciclopedice, a reformatorilor, deschizătorilor de drumuri, îndrumători ai tinerelor talente: *Ion Heliade Rădulescu*, *Grigore Alexandrescu*, *Dimitrie Bolintineanu*, *Vasile Alecsandri*. Pentru fiecare caz în parte, autoarea fixează în memoria cititorului poziționarea în gruparea pașoptistă, aportul și gradul de implicare ale fiecăruia în susținerea programului pașoptist, meritele culturale, specificitatea temperamentală și concepția artistică, elementele de continuitate cu înaintașii, diferențierile și similaritatea cu ceilalți trei poeți contemporani români. Prezentarea tematicii, a strategiilor lirice identificate la poeții în discuție, dobândește valențe argumentative privind obiectivul *sincronizării* cu popoarele

europene emancipate prin trimerile la poezii romantici străini, europeni, într-o țesătură organică, complexă, care dovedește o temeinică cunoaștere a evoluției poeziei universale și a celei românești. Stăruind neabătut în intenția de a instrui, convinge și îndruma, autoarea alege, pentru conturarea profilului personalității artistice a fiecăruia din cei patru poeți, să prezinte succint opiniile critice ale celor mai consacrați exegeți români, pe care le completează cu ale sale, relevând aspecte esențiale, urmărind realizarea unei imagini cât mai veridice și complete.

Această „completitudine” este săvârșită de Sabina Fînaru prin analiza aplicată pe cele mai importante și reprezentative poezii din opera fiecărui poet. Finețea analizei, profunzimea apercceptivă, acuitatea intuiției faptului de artă, frumusețea elevată a discursului hermeneutic îmbie cititorul la o relectură avizată, redescoperire a importanței reperelor identității noastre culturale. Cu o viziune modernă a perspectivei și a limbajului critic utilizat în demersul hermeneutic, autoarea scrie și „pe dedesubt” (cum ar spune Arghezi), așezând o lumină nouă asupra poezilor și a operei lor, reînviindu-le culorile, reabilitându-i prin valoarea care biruie Timpul, seducția împlinită de analiza minuțioasă lăsând în umbră nedesăvârșirea (justificată) a expresiei textelor selectate și atrăgând atenția asupra conținutului lor ideatic, cu relevanța lui, estetică sau pragmatică pentru momentul istoric respectiv, dar și cu dimensiunea lui perenă.

Geta MOROȘAN

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România

**Voichița Maria Sasu, *Nouvelles lectures québécoises*,
Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2015, 314 p.**

Professeur des universités, fondatrice et dirigeante du Centre d'Études canadiennes et québécoises de l'Université « Babes-Bolyai » de Cluj-Napoca, Voichița Maria Sasu se penche dans son dernier volume – *Nouvelles lectures québécoises* – sur la littérature récente de la « belle province ». L'auteure propose au public (amateur ou avisé) quelques pistes à suivre dans la lecture de certains ouvrages constituant de cette littérature, en nous faisant part de ses propres réflexions, de son propre vécu, affirmant dans l'avant-propos qu'il s'agit d'une analyse à la fois « objective et subjective » des romans québécois sélectionnés.

Jusqu'à présent, la riche activité de recherche littéraire de Voichița Maria Sasu compte huit volumes (*Destinul ideilor literare*, 1996 ; *L'amour dans le lyrisme féminin – Moyen Âge – Renaissance*, 1997 ; *Constante în literatura medievală franceză*, 1997 ; *Littérature et civilisation française – Moyen Âge*, 1997 ; *Voix du texte Moyen Âge/ Renaissance*, 1999 ; *Lectures Québécoises*, 2005 ; *De l'amour de l'aventure à l'aventure de l'amour*, 2006 ; *L'Afrique par elle-même*, 2008) et plusieurs traductions (Anne Hébert, André Charpentier, Antonin Artaud, Eva Le Grand, Madeleine Ouellette-Michalska).

Comme le titre le suggère, l'ouvrage le plus récent vient compléter la recherche antérieure, notamment le livre *Lectures québécoises*, « né du désir de faire connaître à un public plus large que le public avisé cette littérature du Nord de l'Amérique, si riche, si intéressante, si distincte » (Sasu, 2005, p. 5).

Le volume *Nouvelles lectures québécoises* (314 pages) est un recueil d'études et d'articles publiés antérieurement dans divers volumes, où Voichița Maria Sasu entreprend de rendre plus accessibles des textes littéraires québécois, réunis en quatre catégories : la littérature de l'espace, la littérature migrante, la littérature fantastique et le rapport langue-écriture.

Le premier chapitre de l'ouvrage, « Immensité et solitude », s'arrête sur les romans de six auteurs, noms consacrés de la littérature québécoise (*Les engagés du grand portage* de Leo-Paul Desrosiers, *La montagne secrète* de Gabrielle Roy, *La pêche blanche* de Lise Tremblay, *La Tribu* de François Barcelo, *Le dernier été des Indiens* de Robert Lalonde et *L'obomsavin* de Daniel Poliquin), qui ont en commun la thématique de l'espace canadien du Grand Nord.

Dans le roman historique *Les engagés du grand portage*, Leo-Paul Desrosiers se focalise sur l'« invention » du Canada et l'exploitation des Indiens. Sur la toile de fond de la traite des fourrures de castor et de l'exploitation des Indiens prennent contour quelques types de personnages : l'arriviste Nicolas Montour, « irrémédiablement mauvais », et Louison Turenne, le « nouveau Galaad ». L'analyse de Voichița Maria Sasu vise surtout la construction du personnage machiavélique Montour, réalisée par l'antithèse manichéiste *le bon* versus *le mal*.

Repoussant l'affirmation de certains critiques selon lesquels *La Montagne secrète* serait un échec de Gabrielle Roy, Voichița Maria Sasu apprécie la sensibilité picturale de l'auteure québécoise et y voit plutôt « l'intention claire de l'auteure d'illustrer le sens de la recherche créative, sphinx attendant sa réponse et le cheminement vers l'idéal et vers la connaissance du soi. » (p. 40) Le peintre Pierre Cardourai est en quête de la « montagne secrète », symbole d'un idéal « d'absolu et de vérité ». Selon Voichița Maria Sasu, qui confirme ainsi la théorie de Gaston Bachelard, l'exploration dans le plan géographique correspond dans le plan spirituel à la révélation, l'illumination intérieure.

Avec le roman *La Tribu*, François Barcelo recrée le passé de la nation québécoise. Le roman, que l'universitaire de Cluj-Napoca considère comme une parodie des mythes fondateurs du Québec, met en question le nationalisme traditionnel et touche aux problèmes de l'intolérance religieuse, surtout à l'antisémitisme.

La deuxième partie de l'ouvrage de la chercheuse roumaine, consacrée à l'écriture migrante du Québec, englobe les différentes expériences de l'exil et de l'immigration de six écrivains canadiens moins étudiés, provenant de divers espaces : Marie-Célie Agnant, Emile Ollivier, René Depestre, Naïm Kattan, Monique Bosco et Nancy Huston.

Les romans des auteurs d'origine haïtienne Marie-Célie Agnant, Emile Ollivier et René Depestre ont en commun, selon Voichița Maria Sasu « la présence obsédante du pays d'origine » et la thématique de l'exil et des crises identitaires qu'il engendre. Quant à l'auteur arabe né dans une communauté juive, Naïm Kattan, celui-ci a une nouvelle perspective sur l'immigration, car émigrer, c'est accepter de s'arracher au réel, au monde extérieur comme donnée immédiate. Chez l'auteure juive d'origine autrichienne Monique Bosco, l'universitaire de Cluj-Napoca découvre la réinvention des personnages bibliques pour parler de la condition féminine, car elle réussit à créer « un espace particulier, occupé par une femme errante, migrante, seule, en manque d'amour, de liberté, de compréhension. Sa révolte sape l'ordre établi dans la maison du père et tente de projeter l'image d'une femme forte et indépendante, capable d'assumer son destin, semblable à tant de (femmes) québécoises. » (p. 213) Nancy Huston, écrivaine canadienne, offre elle aussi sa propre définition de l'exil basée sur une série de dichotomies : absent/présent, réel/imaginaire, moi/autre, appartenance/aliénation. L'exil serait donc un « fantôme », le « sentiment d'être dedans/dehors, d'appartenir sans appartenir » qui déclenche une métamorphose graduelle : tentative d'assimilation, naturalisation, regret du passé ou mal de pays et « désespoir serein ».

La troisième partie du livre s'occupe de l'analyse de deux romans fantastiques, *Sur le seuil* de Patrick Senécal et *Les chroniques infernales* d'Esther Rochon. Voichița Maria Sasu nous offre les clés pour déchiffrer, dans le premier cas, un roman « complexe, touchant à la fois au réel, au fantastique, à l'intrigue policière et à l'horreur. » (p. 231). En valorisant le rapport propédeutique d'Henri Baudin, elle analyse la pédagogie intellectuelle, psychologique et esthétique du roman *Sur le seuil*. Dans le roman *Les chroniques infernales* l'auteure Esther Rochon explore l'espace fantastique, l'enfer, pour chercher la réponse aux questions existentielles (la haine, l'amour, le pouvoir, la différence, le désespoir, la peur, etc.). Voichița Maria Sasu conclut de la sorte : « La fin optimiste du cycle des *Chroniques infernales* [...] affirme également la ferme conviction de l'auteure que l'homme est capable de s'assumer et de travailler à se rendre meilleur, grâce aux réserves d'amour, de patience, de force qu'il possède, même s'il est vrai que „l'enfer est en soi”, pour recommencer ». (p. 264)

La dernière partie de l'ouvrage, « Écriture et langue », est consacrée en grande partie à l'étude des œuvres de Madeleine Ouellette-Michalska et en particulier du recueil de nouvelles *La femme de sable* qui a au centre le désir masculin, la passion et la sensualité. Voichița Maria Sasu, qui en a fait la traduction en roumain, nous fait part des difficultés de traduire cet ouvrage : « il m'a semblé extrêmement difficile d'en recréer l'atmosphère, de transposer la poésie qui souligne chaque mot, de saisir les tons, les couleurs, les nuances, de rendre évidentes, mais non excessivement, les réflexions de l'auteure. » (p. 279)

Les rapports privilégiés du corps avec l'écriture et la « relation intrinsèque désir d'amour/désir d'écriture » (p. 288) sont surpris par la chercheuse roumaine

dans les textes de Madeleine Ouellette-Michalska, Nicole Brossard, France Théoret, Madeleine Gagnon, Hélène Dorion, Cécile Cloutier, Louise Warren et Marie-Claire Corbeil, qui se ressemblent par la « découverte du corps », le « rejet de tout interdit du discours » et la « célébration du corps, tout et parties, et sa symbolique. » (p. 281). Les interprétations de ces textes sont groupées sous le titre « Les retouches de l'intime ».

Le dernier titre formulé par Voichița Maria Sasu, « La langue rapaillée », renvoie aux problèmes du bilinguisme et du multiculturalisme canadiens et du rapport entre la langue et l'identité, tels que ressentis par les poètes québécois : Jean Morisset, *L'Homme de glace*, Régine Robin, *La Québécoise*, Gaston Miron, *Monologue de l'aliénation délirante*, Louis Hamelin, *La Rage* et Monique Proulx, *Les aurores montréalaises*.

Voichița Maria Sasu a sans doute atteint son but avec son volume le plus récent : l'ouvrage *Nouvelles lectures québécoises* offre, avant tout, un vaste panorama sur la littérature de la « belle province ». Voichița Maria Sasu y surprend la complexité de la réalité littéraire québécoise en abordant une riche thématique : espace et identité canadienne, exil et immigration, littérature intime et rôle de l'écriture.

Veronica ILAȘ

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România

Notă : Acest articol a fost realizat în cadrul proiectului „Excelență interdisciplinară în cercetarea științifică doctorală din România – EXCELLENTIA”, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/187/1.5/S/155425, Cod SMIS: 59019.

**Pál Enikő, *Influența limbii maghiare asupra limbii române.*
*Perioada veche,***

Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014, 560 p.

În anul 2014 a apărut, în Colecția LOGOS a Editurii Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, volumul intitulat *Influența limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche*, având-o ca autoare pe tânăra lingvistă Pál Enikő (n. 1983, Odorheiul Secuiesc), asistent universitar doctor la Facultatea de Științe Economice și Umaniste a Universității „Sapientia” din Miercurea Ciuc.

După cum mărturisește autoarea, în al său „Cuvînt înainte”, „Lucrarea de față înmănușează rezultatele cercetărilor noastre întreprinse în răstimpul elaborării tezei de doctorat asupra influenței limbii maghiare în perioada veche, beneficiind, astfel, și de sugestiile și observațiile competente ale unor lingviști de seamă”. Este vorba despre profesorii universitari Eugen Munteanu, Ion Horia Bîrleanu, Vasile Țăra și, nu în ultimul rând, Alexandru Gafton, conducătorul

științific al tezei, din a cărei postfață reținem că este vorba despre o lucrare care „decurge dintr-un travaliu intelectual în care bibliografia bine mistuită – probabil cuprinzând tot ceea ce s-a scris în lingvistica românească și foarte multe din cele scrise în lingvistica maghiară – și corpusul vast și relevant de texte românești provenind din perioada studiată, se conjugă cu rigoarea și suplețea aplicării tehnicilor de cercetare celor mai adecvate obiectului de studiu, privit din perspectivă diacronică”.

Este vorba, mai exact, despre o primă cercetare de tip monografic a influenței exercitate de limba maghiară asupra limbii române literare din secolul al XVI-lea, în mod special asupra limbii așa-numitei *Palii de la Orăștie* (1581-1582), a cărei traducere și tipărire s-au datorat, de altfel, propagandei calvine desfășurate de maghiari în Transilvania, traducătorii valorificând atât un text-sursă de limbă maghiară, *Pentateuhul* lui Heltai Gáspár (Cluj, 1551), cât și unul de limbă latină, respectiv una dintre edițiile *Vulgatei*.

Lucrarea este structurată în șase capitole, dintre care cel dintâi, intitulat „Preliminarii”, conține, în primul rând, un număr de „precizări terminologice”, considerate de către autoare a fi absolut necesare, în condițiile în care „în literatura de specialitate, persistă felurite inconsecvențe” în descrierea unor fenomene („influență lingvistică”) și a unor concepte lingvistice („împrumut”, respectiv „împrumut prin filieră”) cu care va opera ulterior. Subcapitolul „Considerații istorico-lingvistice asupra contactelor româno-maghiare” tratează în detaliu, prin prisma reperelor istorice, socio-administrative, socio-economice, demografice, culturale și religioase ale conviețuirii româno-maghiare, conviețuire care datează din secolul al X-lea, când ungurii au pătruns în Banat, Crișana și Ardeal, bilingvismul româno-maghiar, ale cărui forme de manifestare „variază de la un idiom (al unei comunități mai restrânse sau mai largi) sau idiolect la altul, în funcție de natura și de intensitatea contactelor directe, pe de o parte, și în funcție de modul de pătrundere și de propagare a influențelor lingvistice, pe de altă parte. [...] Interferențele vor apărea la tot pasul, inducând, indirect, unele particularități lingvistice și în vorbirea colocutorului monolingv”.

Rezultă de aici necesitatea celui de al doilea capitol, intitulat „Statutul influenței limbii maghiare în comparație cu influența altor limbi”. Pornind de la observația că „Diferitele comunități care au populat teritoriul țării românești [sic] au găsit un *modus vivendi* care le-a asigurat contactul lingvistic permanent”, autoarea stabilește, mai întâi, aspectele comune ale influențelor exercitate de limbile maghiară și slavă asupra limbii române, precum și caracteristicile – pe care le găsește „mai relevante” – care le deosebesc, pentru a detalia apoi „specificul influenței maghiare asupra limbii române”, analizând în detaliu „coordonatele spațio-temporale”, „caracterul neuniform” și „modul de pătrundere” a influenței maghiare. În același capitol, Pál Enikő diferențiază influențele maghiare populare de influențele culte, arătând că, deși cele două tipuri de influențe nu sunt întotdeauna „net delimitabile”, „Influențele populare, respectiv culte nu numai că

cunosc [sic] alte forme de penetrare și de răspîndire, dar afectează în mod diferit compartimentele limbii române. În principiu, ambele pot avea consecințe asupra tuturor nivelelor limbii, însă primele influențează, preponderent, domeniile fonetic și lexical, iar cele din urmă lexicul și sintaxa”.

Capitolul următor, „Influența maghiară la nivelul textelor românești vechi”, tratează „începuturile culturii românești scrise – între condiție internă și influență externă”, „statutul influenței maghiare în funcție de repartizarea și filiația textelor” și „forme[le] de manifestare a influenței maghiare asupra textelor românești vechi”, particularizând aici „influența maghiară prin traducerea de texte”, respectiv împrumuturile și calcurile lexico-frazeologice, morfologice și sintactice, precum și „presiunea textului maghiar asupra dinamicii interne a limbii române” în cazul *Paliei de la Orăștie*, prima traducere (parțială) în limba română a *Bibliei*.

Urmărind „inteligibilitatea pentru cititor, purtînd grijă nu numai pentru fidelitatea formală, dar și pentru cea de conținut și, în același timp, încercînd să îndeplinească cerințele structurii limbii române”, traducătorii *Paliei* au creat limbii române „premisele pentru a putea deveni un instrument de cultură în adevăratul sens al cuvîntului”, deși textul „cuprinde fonetisme și forme morfologice specifice ariei lingvistice a Banatului, precum și un lexic presărat cu elemente regionale. Unele dintre acestea sînt de origine maghiară”. În condițiile în care prezența maghiarismelor în *Palie* este lesne de înțeles, autoarea atrage atenția și asupra altor texte din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, cum ar fi *Codicele Bratul*, ediția *Noului Testament* din 1648, *Biblia de la București* (1688), *Glosele Bogdan* etc., texte în care, deși provin din regiuni situate în afara zonei de influență maghiară, se preferă totuși, de regulă în detrimentul (sau, în ultimul caz: pentru explicitarea) termenilor slavi, diverse maghiarisme. Exemplificînd astfel de situații, în care „Elemente ungurești pot fi surprinse și în acele texte românești care nu sînt traduceri sau, cel puțin[,] nu după maghiară”, autoarea ajunge la concluzia că „prezența ungurismelor în unele texte românești vechi se explică nu atît printr-o constrîngere, cît prin *preferința* de a întrebuița termeni de origine maghiară. [...] Situațiile în care limba română deține un termen pentru conceptul de redat, dar este preferat un altul, de origine maghiară, sînt deosebit de semnificative și de grăitoare, atît în ceea ce privește unele percepții și raportări ale scriitorului relativ la aspectul cult, cît și în ceea ce privește poziția limbii maghiare în diasistemul său mental”.

Reluînd paralela între influența limbii slave asupra limbii române vorbite în Muntenia și influența limbii maghiare asupra limbii române vorbite în Transilvania, cel de al patrulea – și cel mai amplu – capitol analizează, pe parcursul a aproape o sută cincizeci de pagini, sub genericul „Compartimentele în care s-a manifestat influența lingvistică maghiară”, influențele exercitate de aceasta asupra foneticii, lexicului, morfologiei și sintaxei limbii române.

Pál Enikő deschide discuția pe marginea influenței la nivel fonetic arătînd că, în cazul unui regionalism cum ar fi *zödisguri* (< magh. *zöldség* ‘legume, verdețuri’) nu poate fi vorba despre o împrumutare a fonemului maghiar /ö/, sunet pe care

vorbitorii bilingvi „nu îl împrumută, ci îl pronunță ca atare, avînd o bază de articulație obișnuită cu asemenea sunete” – spre deosebire de vorbitorii monolingvi, care, evitînd preluarea de noi foneme și preferînd să recurgă la mijloacele interne ale limbii, respectiv la substituție și la adaptarea morfologică, vor pronunța, în acest caz, /ă/ sau /o/.

Urmînd linia acestei necesare diferențieri între pronunția bilingvilor și pronunția monolingvilor, cercetătoarea continuă analizînd „concretizarea” influenței maghiare pe plan fonetic, diferențînd între „influența externă” și „tendința internă” și acordînd o atenție deosebită palatalizării dentalelor. Subcapitolul dedicat consecințelor adaptării fonetice a împrumuturilor tratează pe larg „încadrarea fonetică între etimon și împrumut”, „schimbările fonetice ale cuvintelor moștenite vs. încadrarea împrumuturilor”, principalele „condiții ale adaptării fonetice a împrumuturilor”, inclusiv „adaptarea fonetică sub presiunea sistemului”, precum și „cîteva cazuri speciale de adaptare fonetică a împrumuturilor de origine maghiară” (respectiv: formele dialectale, formele arhaice și așa-numitul „-ă final «neetimologic»”) și „accentul împrumuturilor maghiare”.

Aceeași atenție este acordată influenței exercitate de limba maghiară asupra lexicului românesc – știut fiind faptul că, dintre toate compartimentele limbii, cel mai expus influențelor externe este vocabularul. Sunt discutate aici (inclusiv în subcapitolul „Ungurismele și limba română literară”) vechimea împrumuturilor maghiare prezente în limba română, clasificarea acestora în „populare” și „culte” și integrarea lor în lexicul românesc. Interesantă este discuția despre „împrumuturile maghiare și configurația dialectală a limbii române vechi”, în cadrul căreia se încearcă „localizarea textelor românești prin împrumuturi maghiare” și „repartizarea împrumuturilor maghiare pe baza textelor românești vechi”. Alte două puncte de interes le constituie, în acest context, sufixele (în primul rînd *-ău*, *-șig* / *-șug* și *-șag*) și toponimele de origine maghiară, cum ar fi *Ardeal*, *Harghita*, *Hunedoara*, *Sighișoara*, *Bacău*, *Oțana*, *Ceblău*, *Rarău* etc.

Nuanțînd opinia acelor lingviști care resping orice posibilitate de influență în domeniile sintactic și morfologic, cercetătoarea notează că „Sistemul morfologic al limbii române vorbite de populația aflată sub influența maghiară nu s-a modificat esențial; cele cîteva efecte observabile privesc încadrarea substantivelor sau a verbelor sub presiunea sistemului morfologic românesc[,] care a dus la îmbogățirea declinării I [...], respectiv a conjugării a IV-a [...] românești cu elemente noi”. În ceea ce privește influența maghiară asupra sintaxei limbii române, aceasta se rezumă la diverse calcuri gramaticale, care, fiind – după cum le caracterizează cercetătoarea – „spontane și momentane, nu au avut consecințe profunde asupra sistemului limbii române, cel puțin nu pe termen lung”.

Paragraful care încheie și rezumă acest capitol aruncă, de altfel, o lumină lămuritoare asupra întregului studiu: „În totalitate, influența maghiară are un caracter atît de variat, cu forme și forță atît de variabile, încît sistematizarea lor în cadre teoretice bine delimitate este mai degrabă dificil de făcut, mai ales în

condițiile în care unele constatări cu privire la epoca veche se pot susține prin puține dovezi[,] și acelea discutabile uneori. De aceea, cercetarea a fost nevoită, în unele cazuri, să se rezume la câteva aspecte de ordin general sau teoretic, respectiv la câteva exemple, toate urmărind obținerea unei imagini de ansamblu asupra problematicii abordate.”

Pe de altă parte, din cele – doar – două pagini alocate „Concluziilor” reținem că „Încă de la început, contactele lingvistice româno-maghiare au avut o natură asimetrică, din acestea rezultând și influențe lingvistice asimetrice. [...] În epoca avută în vedere, elementele ungurești au cunoscut o largă răspîndire, cuprinzînd mai multe regiuni și atingînd nu numai norma regională, dar, în unele privințe, și limba română comună”.

Toate aceste aspecte – și nu numai – sunt ilustrate printr-un amplu „Glosar al împrumuturilor maghiare din secolul al XVI-lea”, capitol cu un pronunțat caracter lexicografic, completat de un „Indice selectiv” al termenilor de origine maghiară discutați – dar nu și al celor doar menționați – în lucrare.

„Întocmirea unei liste care să inventarieze împrumuturile maghiare înregistrate în textele românești din secolul al XVI-lea se impune ca o necesitate care își găsește justificarea în lipsa unei asemenea abordări în lingvistica românească. Cu toate că listările elementelor ungurești ale limbii române nu lipsesc cu totul din literatura de specialitate, nu există un registru care să însumeze la un loc și separat maghiarismele atestate în perioada 1500-1600 [...]” Tocmai de aceea, glosarul alcătuit de Pál Enikő oferă, pentru un număr de o sută optzeci de cuvinte-titlu, indicații gramaticale, semantice și etimologice, variante, forme gramaticale, derivate și compuse, precum și „citate ilustrative” din diverse texte religioase și laice datînd din secolul al XVI-lea, completate, acolo unde era necesar, prin detalierea unor chestiuni privind etimologia, adaptarea fonetică, evoluțiile semantice și/sau repartiția teritorială.

Făcînd o trecere în revistă a „gradului de reprezentativitate” a celor o sută optzeci de termeni, autoarea îi împarte în patru categorii: termeni puțini reprezentativi, „cu una sau cu puține ocurențe[,] pe baza cărora ar fi greu de făcut generalizări”; termeni reprezentativi pentru graiurile nordice; termeni cu „caracter regional, ardelenesc și, parțial, moldovenesc, caracteristic documentelor epocii”; și, în fine, termeni cu frecvență „considerabilă”. Exemplificăm doar ultima categorie, printr-o serie de cuvinte prezente, după cum constată autoarea, inclusiv „în prefețele sau epilogurile unor tipărituri coresiene” – fapt explicabil nu numai prin proveniența bănățeană a originalelor, ci și prin acceptarea unor astfel de termeni în uzul epocii: *beteag*, *a (se) chinui*, *chip*, *făgădui*, *meșter*, *mîntuitor*, *pildă*, *a sudui*.

Devine așadar evident, odată cu parcurgerea celor cinci sute de pagini ale acestui studiu, modul în care perspectiva funcțională, centrală în investigația întreprinsă de Pál Enikő, antrenează – în mod firesc – evaluări și reevaluări ale unor fapte controversate din lucrările de specialitate, referitoare la interferențele lingvistice, autoarea dovedindu-și, cu fiecare prilej, capacitatea de a asimila critic

informația, atât în sensul amendării diverselor puncte de vedere exprimate de predecesori, cât și în sensul valorificării rezultatelor mai vechi sau mai noi ale cercetării, prin avansarea de soluții proprii, originale. Remarcabile în dezvoltarea excursului interpretativ sunt, tocmai de aceea, tonalitatea neutră a polemicii și discernământul cu care se îmbină, în demersul actualizator, prudența și curajul.

La fel de relevant ni se pare și faptul că autoarea conștientizează necesitatea întreprinderii unor cercetări similare asupra textelor din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea – în condițiile în care „date[le] cu privire la perioada veche (secolul al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea), respectiv la cea contemporană (inclusiv secolul al XX-lea) sunt destul de numeroase și valoroase. Între acestea[,] secolele XVIII-XIX se prezintă ca o pată albă încă nevalorificată”.

Reușind să articuleze o viziune coerentă asupra influențelor pe care limba maghiară le-a exercitat asupra limbii române literare din secolul al XVI-lea, în special, precum și asupra limbii române, în ansamblu, cercetarea întreprinsă de Pál Enikő reprezintă o contribuție relevantă nu numai pe terenul limbilor română și maghiară, ci și pentru lingvistica contrastivă, în general. Pe lângă noutatea pe care o aduce prin faptul că particularitățile lingvistice discutate au fost excerptate, în urma cercetărilor proprii, din diverse documente, texte religioase și scrieri cu caracter juridic, studiul în cauză se remarcă și prin faptul că pune în lumină contactele dintre două importante populații est-europene, contacte manifestate, de-a lungul secolelor, sub aspecte dintre cele mai diverse: sociale și economice, demografice și administrative, culturale și – nu în ultimul rând – lingvistice.

Ioana ROSTOȘ

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România

Comunicare & Societate, Analele Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, Seria Comunicare și Relații Publice, nr. 3/2014, Comunicare online, imagine, publicitate (I), Editura Universității Suceava, 231 p.

În 2014, Analele Universității „Ștefan cel Mare” Suceava au îmbogățit fondul documentar românesc cu un nou volum de studii din seria dedicată Comunicării și Relațiilor Publice. Apărut la Editura Universității Suceava, volumul intitulat *Comunicare online, imagine, publicitate (I)* reprezintă o interesantă explorare a celor trei mari axe de cercetare enunțate în titlul propus de echipa editorială a acestei publicații științifice care reunește nume consacrate din domeniile Comunicării și Relațiilor Publice din spațiul academic românesc.

Trebuie subliniat faptul că lucrarea a fost tipărită în condiții remarcabile, cu o vădită atenție a colectivului editorial pentru obținerea unei calități grafice ireproșabile, realitate care impresionează orice cititor chiar de la prima abordare vizuală. Preocuparea editorilor pentru formă s-a îmbinat armonios cu grija pentru structurarea

conținutului, segmentat în trei mari secțiuni: *Studia Magistri*, *Centrul Studențesc de Cercetare în Comunicare și Creație Publicitară (CSCCCP)* și *Creație artistică și publicitară*.

Secțiunea inițială, intitulată *Studia magistri*, reunește patru contribuții științifice semnate de cadre didactice din spațiul academic sucevean, constituind un bun reper teoretico-practic pentru abordarea punctuală a unor aspecte ale fenomenului comunicării, din diverse perspective, precum și pentru ilustrarea unor paradigme aferente analizei discursului. Un prim studiu, semnat de Iuliana Apetri, aduce în atenția cititorilor problematica *ecologiei comunicării*, ca temă de cercetare deschizătoare de noi orizonturi pentru domeniul în care se încadrează revista. Înglobând perspective teoretice revelatoare, studiul reflectă o abordare unitară a sistemului comunicațional și a ecologiei, aceasta din urmă tinzând din ce în ce mai mult să îl definească pe primul în contextul evenimential actual. În dinamica procesului de comunicare, precizează autoarea, „se întâlnesc două expresii aparținând unor lumi diferite, fiecare fiind o structură unică și de sine stătătoare, însă dinamică și supusă schimbărilor contextuale permanente” (p. 10). Fără îndoială, realitatea e cea care duce la un îndemn subliminal de a aborda conceptul de *ecologie în comunicare* prin prisma adaptării ființei umane și a interacțiunilor interumane la nevoile primare ale membrilor oricărei comunități sociolingvistice. Articolul pune problema unor valori comune, pozitive, a unor principii care guvernează, sau care ar trebui să guverneze, orice interacțiune socială și, în egală măsură, care ar trebui să se fundamenteze pe respect, empatie, devotament, compasiune, echilibru, armonie etc.

Cunoașterea socială din perspectiva comunicării este abordată și în studiul semnat de Maria Rodica Iacobescu (pp. 14-29), situat pe o axă de cercetare care interferează cu domeniul științelor limbajului, mai cu seamă cu domeniul analizei discursului. Astfel, remarcăm interesul autoarei pentru problematizarea unor aspecte care fac referire la cunoașterea discursivă și la cunoașterea non-discursivă, două realități tratate prin antagonism și complementaritate. Discursivitatea este definită printr-o interesantă adoptare de poziție locutorială, rezultat al unui dialog care se dovedește productiv la capătul unei explorări care pendulează eficient între tradiție și modernitate, căutând să valideze anumite strategii discursive ale demersului științific. Pluralitatea interpretărilor realizate pentru legitimarea anumitor elemente proprii cunoașterii discursive și cunoașterii non-discursive îi conferă autoarei un statut privilegiat în economia volumului, poziție auctorială subliniată indirect printr-un efort lăudabil de a condensa pragmatic un repertoriu conceptual remarcabil.

Articolul cercetătoarei Maria Rodica Iacobescu, care optează pentru o tratare preponderent teoretică a realităților comunicaționale și (non)discursive, precedă, în mod coerent, al treilea studiu din prima secțiune, focalizat pe decodarea discursivă a sferei ideologice din spațiul politic românesc. E vorba despre o investigație punctuală, foarte bine documentată și fundamentată teoretic de către Petru Ioan Marian, care își propune și reușește să ilustreze anumite elemente definitorii ale discursului politic de stânga și de dreapta din sfera politicii românești

actuale. Mobilizând în analiză un instrumentar conceptual bogat care vehiculează termeni și axe de investigare proprii analizei discursului, autorul acestui studiu abordează platformele celor mai importante partide de stânga și de dreapta din spațiul politic românesc cu intenția declarată de a descoperi existența unei posibile corelații între „orientarea doctrinară și trăsăturile limbii” (p. 31). Enunțarea caracteristicilor lingvistice aferente discursului ideologic – în special a celor retorice – este validată prin ilustrarea lor corectă, bazată pe o selecție atentă făcută în urma examinării unor corpusuri analitice variate, ceea ce conferă studiului seriozitate și fluiditate, fixând, totodată, în mintea interlocutorului ideea potrivit căreia „[...] trecând prin nivelul retoric al discursului, trăsăturilor limbii le poate fi imprimată, cu relativă ușurință, o componentă evaluativă și ideologică”. (p. 42)

Secțiunea alocată studiilor magistrale se încheie cu lucrarea semnată de Geta Moroșan (pp. 43-53) care, ancorându-și cercetarea tot în domeniul comunicării, optează pentru un alt tip de abordare locutorială. Interesul este mutat către un spațiu bine definit și bine delimitat, respectiv către dimensiunea etico-morală a persuasiunii în comunicare. Autoarea studiază acest fenomen din perspectivă teoretică, referindu-se la numeroase studii de specialitate consacrate, ilustrând punctual concepte și principii definite în mod diacronic, cu intenția vădită de a imprima discursului legitimitatea vizată prin acest tip de cercetare științifică. Argumentele convingătoare formulate pe baza unei documentări temeinice, naturalețea și limpezimea abordării acestei dimensiuni etico-morale a fenomenului comunicării sunt rezultatul unei cercetări minuțioase, din care transpare pasiunea indiscutabilă pentru domeniul comunicării, dar și interesul cercetătoarei pentru interdisciplinaritate.

Cea de-a doua secțiune majoră a volumului supus analizei noastre se conturează treptat ca reprezentând o cale de acces către un alt tip de cercetare pentru domeniul comunicării. Astfel, acest spațiu generos din volumul de *Anale* este dedicat cumonucărilor prezentate de studenți și masteranzi ai universității sucevene cu prilejul desfășurării lucrărilor Colocviului Național *Comunicare, hipercomunicare, pseudo-socializare* care a avut loc la Suceava, în data de 4 iunie 2014. Sub egida *Centrului Studențesc de Cercetare în Comunicare și Creație Publicitară (CSCCCP)* au fost elaborate 13 studii interdisciplinare care aduc în prim plan elemente discursive și semiotice dintre cele mai diverse. Demn de remarcat este faptul că fiecare dintre articolele integrate în acest segment al volumului prezintă aplicabilitate concretă în sfera manifestării diferitelor tipologii de discurs vehiculat în spațiul public actual.

Ancorate în tematica manifestării științifice amintite, două dintre lucrări tratează problematica fenomenului comunicării în relație directă cu *pseudocomunicarea*, *noncomunicarea* și *supracomunicarea*. Este vorba despre cele ale autoarelor Emilia Grădinariu (pp. 120-131) și Anca-Mihaela Pața (pp. 185-194), studente ale universității sucevene, ale căror studii analizează și exemplifică situații de comunicare din sfera discursului cotidian, în special din sfera discursului online (*i.e.* rețeaua de socializare Facebook). „Socializarea” online și comunicarea prin

imagini reprezintă alte două teme interesante, abordate în textele redactate de Ioana Andriescu (pp. 57-63) și Andreea-Ioana Budianu (pp. 64-86) care captivează cititorul prin naturalețea și cursivitatea discursului, construit coerent și autentic, marcat într-o proporție deosebită de enunțuri cu caracter subiectiv. Dincolo de prezentarea documentată a temelor abordate, apreciem faptul că studentele au avut curajul să se ocupe de două concepte ce se pot dovedi „alunecoase”, *selfie* și *socializare*, alegând să publice studii de caz în care se prezintă ca subiect central al cercetării efectuate (*i.e.* „După opinia mea, nu există om pe mapamond care să nu aibă cel puțin o fotografie *selfie*. Recunosc, m-a «lovit» și pe mine acest trend.”, Andriescu, p. 60). Editorii au decis să păstreze prospețimea acestei subiectivități, mai puțin obișnuite în discursul științific.

Articolele semnate de Andrada-Cătălina Filip (pp. 110-119) și Andreea Nistor (pp. 174-184) reliefează, într-o manieră originală și punctuală, caracteristici ale discursului politic, cu accent pe valențele socio-promoționale ale acestuia, insistând, totodată, și asupra a două trăsături definitorii: *manipularea* și *persuasiunea*. Fie că sunt vizate ilustrări ale modalităților de construire a imaginii unui candidat într-o anumită campanie electorală, fie că sfera se extinde către alegerile europarlamentare, cele două autoare își fundamentează afirmațiile teoretice și analizele pe corpus pe lectura unor lucrări fundamentale din domeniul științelor comunicării. Dezinvoltura și seriozitatea care marchează, în egală măsură, scriitura textelor exprimă pasiunea tinerelor studente pentru cercetarea riguroasă a unor arii tematice consacrate.

Publicitatea și caracteristicile sale, puternic conectate la realitatea comunicațională, se constituie ca teme de predilecție pentru o întreagă serie de articole semnate atât de studente de la specializarea *Comunicare și relații publice*, cât și de masterande de la *Semiotica limbajului în mass-media și publicitate*. Având drept corpus de analiză reclame publicitare concepute și promovate pentru categorii de produse din sfere diferite, precum mașini, parfumuri, produse alimentare, textele se concentrează în jurul unor subiecte cum ar fi *metafora*, *iconotextul*, *mitul*, *propaganda*, *vizibilitatea*, dar și elementele de *structură* și de *mesaj* din discursul mediatic publicitar, a căror cercetare din punct de vedere semiotic oferă și un bun prilej de a descoperi frumusețea, atât a limbii cât și a imaginii, care se „ascunde” în spatele unei reclame.

Creativitatea care marchează în general publicitatea din domeniul turistic, asociată cu publicitatea neconvențională de tip *outdoor*, se dovedește o rețetă care asigură obținerea succesului („Specialiștii au susținut de-a lungul timpului că publicitatea de succes trebuie să aibă o structură dihotomică formată din *emoție* și *rațiune*” afirmă Iuliana Cătălina Roșu, p. 209). Așadar, publicității îi este conferit un statut privilegiat în raport cu alte tipuri de informații vehiculate în spațiul public, fiind menită să instituie un raport de forțe, să cimenteze importanța și să forțeze acceptarea unor oameni, obiecte, relații etc. Impactul acestui tip de discurs asupra prezentului comunicațional nu poate fi tăgăduit, iar publicitatea devine din ce în ce mai frecvent aproape o condiție *sine qua non* a existenței. Noutatea mijloacelor și

tehnicilor de promovare a produselor și serviciilor este o permanentă provocare pentru interpretările de natură discursivă și semiotică.

Ultima secțiune a volumului este dedicată *Creației artistice și publicitare*, concretizate prin publicarea a trei imagini: un afiș de promovare a evenimentului științific menționat (v. *supra*), afiș semnat de studenta Daniela Marteniuc, și două creații extrem de originale ale studentei Ionela Senciuc, intitulate „Muzeul senzațiilor” (p. 230) și „Nu văd, nu aud, nu vorbesc” (p. 231). Așadar, o ilustrare cu totul deosebită a teoreticului și practicului din actualitatea comunicării, o invitație către imaginea creativă care înglobează, atât în structură, cât și în mesaj, un conținut informațional menit să fie decodat și apreciat de fiecare interlocutor pasionat de frumusețea și magnetismul acestui domeniu captivant care este comunicarea prin iconotext.

Volumul *Comunicare online, imagine, publicitate (I)* reprezintă în primul rând o frumoasă reușită a punerii în comun a unor studii interesante elaborate de universitarii suceveni, un punct de reper pentru realizarea de studii din domeniul comunicării. În egală măsură, contribuțiile studenților și masteranzilor pasionați de acest vast câmp de investigație semio-discursivă se constituie în mărturii ale implicării active a dascălilor care îi orientează cu competență și dăruire în demersul de descoperire treptată a valorilor sociolingvistice din sfera comunicării actuale.

Ioana-Crina COROI

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România

David Crystal, *Words in Time and Place*¹,

Cover illustration: Elisabeth Heissler,

Oxford: Oxford University Press, 2014, 288 p.

In 2011, David Crystal told us the story of the English language in one hundred **words**. In 2014, the celebrated linguist decided to take us on a new tour through the origins and evolution of fifteen **sets of words**: words for *dying*, *the nose* and being *drunk*, words for *meals*, *privies* and *fools*, words for *love* and *affection*, words for *oaths* and *exclamations*, words for *hotels*, *prostitutes* and *money*, words for *the weather*, *old age*, *pop music* and *spacecraft*. The semantic field of words for *dying* displays solemn neutrality, relative literalness and euphemistic tonalities. Words for *privies* and *being drunk* illustrate speakers' highly imaginative linguistic creativity to refer to the loo and Friday nights, respectively. The words for *inns* and *hotels* provide a fascinating insight into the social landscape of earlier centuries. Thus, before 1600, “there were relatively few words for a traveller's lodging” (p. 137). Besides *guest-house* and *inn*, there were only *host-* or *harbour*-related terms, such as *hostry*, *hostelry*, *harbergery* or

¹ *Cuvintele în timp și spațiu.*

harbergage. The arrival of loanwords from the languages spoken in Europe can be traced back to the later decades of the 16th century, when people started to travel more in order to avoid religious persecution or make cultural visits. The words for *money* also open up a window into the past where pecuniary values were often measured by commodities. The word, *fee*, for instance, originally referred to cattle or other livestock.

In this deliciously dense book, the author maps out only a tiny part of the *universe* of *words* through the magnifying glass of the *Historical Thesaurus of the Oxford English Dictionary* (HTOED). The British linguist clearly states his ambitious plan in the introductory section: “My aim is to illustrate the way HTOED is organized, to show the synergy between the thesaurus and its lexicographical parent, and to explore some of the linguistic and social insights that emerge from this interaction” (p. vii).

Words in Time and Place is not just another Crystal-standard reader-friendly title, but a new challenge to tell the story of the English language from a fresh lexicographical perspective that aligns the alphabetical principle of *dictionaries* with the *thematic* organization of *thesauri*, as well as with the decision to present each semantic field in a timeline, which allows readers to follow the chronological evolution of words. The scholar himself points to the novelty of his approach in the following terms: “*Words in Time and Place* illustrates this double perspective for the set of semantic fields it contains. The coverage within a field is chronological, reflecting the way the items in the chose field are organized in the thesaurus; but the treatment is lexicographic, reflecting the way these items are handled in the dictionary, and I rely on the unabridged OED for the definitions” (p. x). The obvious difference between a *dictionary* and a *thesaurus* lies in the attitudes and connotations that emerge from the taxonomic decisions. The alphabetical layout of dictionaries prevents readers from easily extracting encyclopaedic and pragmatic nuances of words included in one and the same semantic field because the lexical items are scattered along the whole volume. In thesauri, readers can observe the relationships between or among the words included in the same lexical field. In this respect, Crystal points out the gender stereotypes in words for ‘old person’ and notices that the lexical items that refer to women in a negative way outnumber those words that have positive associations. Interestingly enough, it is women and not men that usually attract animal names.

In order to make a representative selection of semantic fields, David Crystal applied four criteria. The first criterion implied the adoption of a *balanced encyclopaedic perspective upon human knowledge*. The distribution of human experience into three categories in the printed edition of HTOED (i.e. *The External World*, *The mental World* and *The social World*) and the quantity of linguistic material included in each category were carefully considered to establish an optimum proportion: seven semantic fields to illustrate the first category, three semantic fields for the second category and five semantic fields for the third category. The second criterion was *pragmatic*. The scholar found it convenient to choose “themes which are part of everyday life, wherever one might live in the world” (p. xii) especially because the

English language is now a global phenomenon. He deliberately avoided fields such as fauna and flora, education, science, religion or the arts because they “tend very quickly to break down into sub-fields that are specialized in character” (p. xii). The third criterion was *linguistic*. The overall goal was to obtain a selection representative for two dimensions: the types of *word-classes* and the *word-formation mechanisms* available in English. Since nouns tend to form the bulk of most semantic classifications, this morphological bias is also present in Crystal’s book. While eleven chapters are devoted to the illustration of nouns, the remaining four are distributed among two adjectives (chapter 3 and chapter 12), a verb (chapter 1) and an interjection (chapter 8). The fourth criterion was the distribution of entries along *vertical and horizontal taxonomic categories*. In this respect, there are seven chapters illustrating single semantic categories of varying constituency, two chapters focusing on a field comprising a main category and one subcategory, three chapters illustrating a category that displays several subcategories, one chapter illustrating two vertical related categories, one chapter illustrating horizontally related categories (opposites) and one chapter exemplifying a combination of vertical and horizontal categories.

What is remarkable about the overall structure of the book is the fact that Crystal decides to offer its readers *visual instruments* to assist them in correlating the benefits of searching for explanations and clarifications in both print and electronic editions of the *HTOED*. Thus, each chapter ends with a Wordmap “showing how the chosen category or categories relate to other categories in the online thesaurus taxonomy” (p. xiii). The distributional logic behind the word clusters composing each map is clearly presented: “Categories comprising the focus of the chapter are shown in boldface. Above this focal item is shown the path that relates it, through various superordinate categories, to one of the three major divisions of the *HTOED*. Below it are shown any subcategories. To its sides are shown the categories operating at the same level of classification. Users of the print edition should note that there are some minor differences in headings between online and print versions of the taxonomy. My Wordmaps do not display the numerical codes used for navigation in the print edition” (p. xiii). These maps are particularly useful in EFL revision and reinforcement activities related to the study of vocabulary.

With every book that he writes, David Crystal celebrates the richness and diversity of the *universe of words*. To me, he is the linguistic replica of Carl Sagan, the cosmologist who advised us to regard ourselves as entities made of *star stuff*. It seems that David Crystal misses no opportunity to remind us that *we are* what *we think* and *say* in the words *we decide* to employ.

To conclude, this is a *must-read* book for EFL learners, young researchers in lexicology and lexicography, and historical fiction writers.

Evelina GRAUR

Ștefan cel Mare University of Suceava, Romania

**Eran Shalev, *American Zion: The Old Testament as a Political Text from the Revolution to the Civil War*,
New Haven, Yale University Press, 2013, 239 p.**

The beginnings of America are deeply rooted in the Puritan reading and understanding of the Bible, particularly the Old Testament. Inspired by a strong sense of mission and convinced that they were the second chosen people of God, the Puritans set sail to the North American continent to transform their Calvinist beliefs into reality. In other words, they set sail to turn fiction into history. The majority of the literary productions of New England, from John Winthrop's *A City upon a Hill* to Jonathan Edwards' *Sinners in the Hands of an Angry God*, were inspired by the Old Testament and had a major contribution to the development of the idea of American exceptionalism. Thus, the Bible held a central position in the early days of America and it contoured and defined the historical and cultural march of the first colonies and the early republic.

In *American Zion* Eran Shalev explores the influence that the Bible (the Old Testament) had in American politics immediately after the Puritan period – in the early republic, and the ways in which America used it in order to negotiate the meaning(s) of nationhood. He states that one of the aims of this book is “to expand vastly” America’s sense “of the role of the Hebrew Bible, and particularly the role of biblical Israel, in the formation of an American national and political culture from the Revolution to the Civil War.” (p.2) Thus, he starts from the premises that America might have had a unique chance to reconfigure the political structure of the world from a totally new perspective, creating the republic based on a civic universe immersed in Calvinist biblicism, but chose instead to find its inspiration in the echoes of long departed ancient worlds. “Such impulses reveal a persistent American national need to dress up the new in the old and familiar, and a deep ambivalence toward modernity that complicates straightforward understandings of a ‘nation born modern.’” (p.2) From this perspective, America appears as the place where the political legacy of the Old Testament had the greatest impact, manifested in the doctrine of the chosen people and the idea of a new covenant with God. The principles included in this covenant not only governed the political scheme of early America, but also continued to reverberate throughout the nation’s history, up to the present day. As the author writes in the introduction, “The story of the enslaved Israelites who flee Egyptian tyranny [...] exerted tremendous influence over various segments of American society. Throughout the pre-Civil War years Exodus remained a fundamental source for talking about politics and for exploring the meaning of nationhood.” (p.6) This idea opens the analysis developed in the book’s first chapter, “*The Jewish Cincinnatus*”. *Biblical Republicanism in the Age of the American Revolution*, where the

reader is drawn attention to the fact that while much attention has been given to America's attraction to the history of ancient Greece and Rome (especially during the early days of the Revolution), many questions related to the impact of biblical republicanism remain unanswered. Religion and classical republicanism intersected before the Civil War and opened the road for republican readings of biblical narratives, at a time when Puritanism had dissipated, but the nation was still in search of an identity. This need to define the meaning(s) of nationhood, accelerated by the conflict with the British crown, reminded Americans of the trope that was almost forgotten by the first half of the eighteenth century – the story of the Exodus. “Once the imperial conflict between Britain and its American colonies erupted in 1765, however, Exodus once more became central to contemporaries’ typological imagination and historical understanding of their conflict.” (p.19) The second chapter, “*The United Tribes, or States of Israel*” *The Hebrew Republic as a Political Model before the Civil War*, further develops on the American understanding and use of the concept of ‘tribes of Israel.’ Thus, the author addresses “this larger trajectory by examining an intriguing dimension through which Scripture interacted with contemporaries’ reflection on their young polity: taking the initial lead of revolutionary New England clergymen, antebellum politically conscious Americans [...], attempted to make sense of, justify, and reconcile the experimental constitutional arrangements of the young United States and the hallowed political models introduced through the history of what they often called the “Jewish republic.” (p.51) He further argues that the early years of the American nation did not necessarily consist of a new political perspective, as it provided the public with a republican reading of ancient Hebrew history which, in turn, generated the type of language that could conciliate the American desire for biblical sanction and the republican federation. Americans read Israelite history as one of a federal nation (formed of tribes) and applied it to the concept *e pluribus unum*, thus acknowledging their social structure as a people of peoples. The ways in which this language was developed and used is largely analyzed in the book’s third chapter, insisting that “This unique and previously unfamiliar American tradition of writing ‘in the style of antiquity’ opens a window onto a lost early American world of biblical imagination. The analysis is very interesting, as it explains the fact that Americans, while explaining their experiences in biblical language, restated their role as the world’s second Israel. “While the language of the Bible reiterated Americans’ understanding of their collective mission, it also positioned politics as the new religion of the republic, a medium that sanctified the nation and articulated Americans’ perception of chosenness.” (p.85) This assumption leads to a detailed and well-documented analysis of the cultural origins of the Book of Mormon (published by Joseph Smith in 1830), within the broader context of what are called faux-biblical texts. The author claims that such texts “habituated contemporaries’ historical and biblical sensibilities to understand the Bible and America in similar terms, hence to perceive the United States as a biblical

nation.”(p.105) Within this context, Shalev also approaches a very sensitive issue, that of the perception of Native Americans through the ideological elements provided by the Bible. He refers again to the Book of Mormon, which he considers to be a very original text, and illustrates the shift it produced in the American mind’s understanding of the origins of Native American tribes: “[...] the Book of Mormon describes its protagonists as biblical-era people who crossed the ocean to America, but that were *not* members of the Lost Tribes.”(p.136)

The final part of the book analyzes the decline of the Old Testament in American culture. With the rise of the New Testament around the 1850s, America first began to lose interest in the Israelite origins of Native Americans and the idea of the American Ten Lost Tribes focused on the so-called ‘British-Israelism theory,’ according to which the invaders of fifth century British Isles, the Angles and the Saxons, were the descendants of the lost tribes of Israel. This shift from the Old to the New Testament led to dramatic changes in the American political imagination, which was affected by what Shalev calls “this revamped emphasis on Jesus” (p.151), who, in the Calvinist tradition of Puritan America was a subordinate figure. This new direction of American culture and politics benefited largely from the slavery debate, when each side endowed Christ with its own social identity. The politicization of Christ decreased the country’s “commitment to a political worldview in which the Old Testament played a central role,” while “African Americans held fast and maintained an Old Testament cosmology.” After the Civil War, Shalev argues, “the American Zion would become first and foremost a black Zion.”(p.184) But, as this fascinating study concludes, the legacy of the Old Testament in American (political) culture is evident in the enduring concept of the city upon a hill, that is, the language of chosenness. The idea of America’s mission, what Perry Miller called ‘an errand into the wilderness,’ was shaped at a time when it considered itself to be the Israel of its time. The author considers that America’s history as we know it would not have been possible without the nation’s constant identification as biblical Israel.

With this thoroughly documented and convincing analysis, Eran Shalev makes a major contribution to the understanding of the meaning, role, and effects of the idea of America as the new Israel. The book appeals to both professors and students and is highly recommended to everyone interested in the culture, literature, and politics of the early American republic.

Codruț ȘERBAN

Ștefan cel Mare University of Suceava, Romania